

KOLEKCJA ROŚLIN SZKLARNIOWYCH W ARBORETUM I ZAKŁADZIE FIZJOGRAFII W BOLESTRASZYCACH

The collection of greenhouse plants
at the Arboretum and the Department of Physiography in Bolestraszyce

EDYTA KUBAJ¹, URSZULA ZABŁOCKA

*¹Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszytach, 37-700 Przemyśl, skr. poczt. 471,
tel./fax 16 671 64 25, e-mail:arboretum@poczta.onet.pl*

Spis treści

ABSTRACT	3
ROŚLINY SZKLARNIOWE.....	4
POCHODZENIE ROŚLIN	5
ROŚLINY BIBLIJNE	8
ROŚLINY Z AZJI	10

ABSTRACT

The collection of greenhouse plants includes more than 300 species and varieties of plants from warmer climates. Its creation was possible after the greenhouse was built in 1990–1991. A 90 m² propagator is used to prepare plant material from seeds and cuttings. A 72 m² Orangery is where thermophilic plants are stored in winter. The so-called cold greenhouse, with an area of 37 m², in winter serves plants from cooler climates, but which require temperatures above 0°C.

The collection began with gifts from other botanical gardens, including Wrocław, Kraków, Warsaw and Rogów Arboretum. Over the following years, the harvest increased through the exchange of plants with other gardens and the breeding of new species derived from seed material from gardens around the world, obtained from exchange through the Index Seminum. Some of the plants come from donations from private individuals and from the Arboretum's own purchases.

The collection of plants consists of species from around the world, incl. from South America, Africa, Australia and New Zealand, India, the Canary Islands, Java, Hawaii, and the Mediterranean Basin as well as the Far East.

After the frosts have subsided, most of the plants growing in large pots are placed outside, mainly around the manor house, creating an orangery ground floor. A few plants grow permanently in the Orangery which is open to the public during the summer season. Among them, the following deserve attention: chestnut vine *Tetrastigma voinierianum* (Sallier) Pierre ex Gagnep., manyflowered jasmine *Jasminum polyanthum* Franch., lesser bougainvillea (or paper flower), *Bougainvillea glabra* Choisy large forest asparagus *Asparagus falcatus* L., blue passionflower *Passiflora caerulea* L., and the delicious monster (or Swiss cheese plant) *Monstera deliciosa* Liebm., which blooms and fruits.

Plants from the Mediterranean and Asia Minor are displayed next to the greenhouse in the summer. Some of them are so-called biblical plants which, due to their religious and symbolic connotations, play an important role in the educational activities of the Arboretum.

Key words: Bolestraszyce Arboretum, greenhouse, collection

ROŚLINY SZKLARNIOWE

Kolekcja roślin szklarniowych w Arboretum w Bolestraszcach liczy ponad 300 gatunków i odmian roślin pochodzących z cieplejszych stref klimatycznych. Powstanie jej było możliwe po wybudowaniu w latach 1990–1991 szklarni, a także mnożarki, oranżerii i tzw. zimnej szklarni. Mnożarka (o powierzchni 90 m²) służy do przygotowania materiału roślinnego z nasion i sadzonek. Oranżeria (o powierzchni 72 m²) jest miejscem przechowywania zimą roślin ciepłolubnych. Z kolei w tzw. zimnej szklarni (o powierzchni 37 m²) przechowywane są rośliny wymagające w okresie zimowym temperatur nie spadających poniżej 0°C (Ryc. 1).

Pierwsze rośliny do kolekcji zostały podarowane Arboretum w Bolestraszcach przez inne ogrody botaniczne, między innymi z: Wrocławia, Krakowa, Warszawy i Arboretum z Rogowa. W kolejnych latach kolekcja powiększyła się dzięki wymianie roślin i uprawie nowych gatunków pochodzących z materiału nasiennego otrzymywanego z ogrodów botanicznych całego świata w ramach Index Seminum. Część roślin udało się pozyskać w formie darów od osób prywatnych i na drodze zakupów.

Zgromadzone gatunki roślin pochodzą m.in. z: Ameryki Południowej, Afryki, Australii i Nowej Zelandii, Indii, Wysp Kanaryjskich, Jawy, Hawajów oraz basenu Morza Śródziemnego i z Dalekiego Wschodu.

Gatunki o większych wymaganiach cieplnych są utrzymywane przez cały rok w oranżerii. Latem tworzona jest z nich roślinna aranżacja ciesząca się dużym zainteresowaniem zwiedzających (Ryc. 2). Wśród nich na uwagę zasługują m.in. kasztanowa winorośl *Tetrastigma voinierianum* (Sallier) Pierre ex Gagnep., jaśmin kwiecisty *Jasminum polyanthum* Franch., bugenwilla gładka *Bougainvillea gabra* Choisy (Ryc. 3), szparag sierpowaty „asparagus” *Asparagus falcatulus* L., męczennica błękitna *Passiflora caerulea* L. oraz kwitnąca i owocująca monstera dziurawa *Monstera deliciosa* Liebm. Tylko w szklarni można zobaczyć różowego bananowca *Musavelutina* H. Wendl. & Drude polecanego do uprawy domowej, gdyż jego dorastające do 3 metrów wysokości pędy, okryte różowymi kwiatami i owocami, są wyjątkowo ozdobne.

Ryc. 1. Widok z lotu ptaka na szklarnię ciepłą i zimną, 2018, fot. N. Piórecki

Jednak większość roślin szklarniowych zwłaszcza tych rosnących w donicach po ustąpieniu niskich temperatur jest wystawiana na zewnątrz, wokół budynku Dworu i Oficyny Dużej, tworząc parter oranżeryjny (Ryc. 4) (Piórecki i Zarzycki 2010, Piórecki i in. 2012). Tak eksponowane egzotyczne i ciepłolubne rośliny nawiązują do dawnych tradycji dworskich, gdy dekorowano nimi gazony i aleje (Ryc. 5). Ponadto latem rośliny prezentowane są przy wejściu głównym do Arboretum (Ryc. 6).

POCHODZENIE ROŚLIN

Spśród ciekawszych roślin wystawianych w parterze oranżeryjnym wyróżniają się pochodzące z Australii kordylina australijska *Cordyline australis* (G. Forst) Endl., kazuaryna chropowata *Casuarina torulosa* Miq. oraz gatunki azjatyckie takie jak: pospornica japońska *Pittosporum tobira* W.T Aiton, pospornica falista *Pittosporum undulatum* Vent., miszpelnik japoński *Eriobotrya japonica* (Thunb.) Lindl., aukuba japońska *Aucuba japonica* Thunb., trzmielina japońska *Euonymus japonicus* Thunb. oraz hibiskus (ketmia) „róża chińska” *Hibiscus rosa-sinensis* L. Z Afryki pochodzą gruboszowate, jak: gasterie, haworcje, sansewierie, w tym sansewieria gwinejska *Dracaena trifasciata* (Prain) Mabb., sansewieria cylindryczna *Sansevieria cylindrica* Bojer., o oryginalnym wyglądzie lampion chiński *Ceropegia linearis* subsp. *woodii* (Schltr.) H. Huber. Jego cienkie, z rzadka ulistnione pędy, wyglądające jak sznurki z nawleczonymi koralikami z okrągłych liści, tworzą wyjątkową naturalną ażurową zasłonkę.

Dużą grupę roślin afrykańskich stanowią wilczomlecze, w tym wysoki i wysmukły wilczomlecze abisyński *Euphorbia abyssinica* J.F.Gmel. i wilczomlecze kandelabrowy *Euphorbia candelabrum* Trémaux ex Kotschy. Pochodzenia afrykańskiego jest również zielistka Sternberga *Chlorophytum comosum* (Thunb.), często uprawiana w naszych mieszkaniach, o całych zielonych liściach i jej dwie odmiany paskowane 'Variegatum' i 'Vittatum'. Jest to idealna roślina do uprawy przez amatorów ze względu na niewielkie wymagania. Na uwagę zasługuje także gardenia *Rothmannia globosa* (Hochst.) Keay i awokado *Persea indica* Spreng.

Wśród roślin na parterze oranżeryjnym wyróżnia się strelicja królewska *Strelitzia reginae* Banks, której kwiaty kształtem przypominają kolorowego ptaka, stąd zwyczajowa nazwa rośliny „rajski ptak”. W przydomowych ogrodach coraz częściej rosną również agapanty *Agapanthus africanus* (L.) Hoffmanns., które w całej okazałości można podziwiać od lipca do sierpnia. Wówczas na ich długich pędach rozwijających się ponad liśćmi, wznoszą się niebiesko-fioletowe lub białe kwiaty zebrane w baldachogrona. Ciekawe są też warkocznice *Eucomis comosa* (Houtt.) H.R. Wehrh., zwane „liliami ananasowymi”. Ich złożony kwiatostan do złudzenia przypomina kwiaty i owoce ananasa. W kolekcji bolestraszyckich roślin szklarniowych na uwagę zasługuje bardzo rzadko spotykana bletilla prążkowana *Bletilla striata* (Thunb.) Rchb.f. Jest to naziemny storczyk pochodzący z Chin i Japonii. Gatunek ten jest zagrożony wyginięciem oraz umieszczony na listach CITES (Kukier-Wyrwicka i Werblan-Jakubiec 2004). W Arbo retum bletilla rośnie w donicy, a zimą jest przechowywana w zimnej szklarni. Można ją również posadzić na stałe do gruntu. Wymaga gleby torfowo-kompostowej, wiosną i latem wilgotnej.

Wokół Oficyny Dużej w okresie letnim są wystawiane rośliny z rejonu Morza Śródziemnego, będące go jednym z najchętniej odwiedzanych przez turystów obszarów w Europie. Spośród nich wybrano rośliny posiadające znaczenie religijne i symboliczne w naszej kulturze. Utworzona kolekcja roślin biblijnych cieszy się dużym zainteresowaniem osób zwiedzających ogród w sezonie letnim i jest ważnym elementem w działalności edukacyjnej. Podczas spaceru mamy możliwość obserwowania i poznania tych ciekawych roślin z bliska, co w przyszłości umożliwi nam rozpoznanie drzew i krzewów podczas podróżowania po różnych zakątkach Bliskiego Wschodu.

Na Bliskim Wschodzie do dziś są znane żyjące i owocujące okazy oliwki europejskiej *Olea europaea* L., które mają około 2000 lat. Jest jedną z najstarszych roślin uprawianych przez człowieka od co najmniej 4000 lat. W Starym Testamencie znajdziemy opis oliwki,

która obok winorośli i drzewa figowego była uznana za symbol dobrobytu. Oliwę tłoczoną z owoców wykorzystywano do potraw, oświetlenia, jako dar ofiarny, kosmetyk i środek leczniczy. Gałązka z drzewa oliwne go była w starożytności symbolem pokoju.

W kolekcji znajduje się również figowiec pospolity *Ficus carica* L., który w przeciwieństwie do oliwki gubi liście na zimę. W cieplejszych rejonach Europy figowce mogą być uprawiane na stałe w ogrodach. Figowce w Arboretum kwitną i owocują. Niewątpliwie ciekawą rośliną biblijną jest laur szlachetny *Laurus nobilis* L. Uprawiany jest jako roślina przyprawowa oraz roślina ozdobna, nadająca się do formowania, która bardzo dobrze znosi przycinanie i intensywnie się po nim zagęszcza (Haber 1987).

Ryc. 2. Oranżeria część udostępniona zwiedzającym, 2015, fot. N. Piórecki

Ryc. 3. Oranżeria – kwitnąca bugenwilla, 2015, fot. N. Piórecki

ROŚLINY BIBLIJNE

W starożytnej Grecji wierzono, że laur zwany także wawrzynem to boskie drzewo, symbol zwycięstwa i triumfu. Wieńce dla zwycięzców olimpiad były robione właśnie z wawrzynu.

Do grupy roślin biblijnych należy też granat właściwy *Punica granatum* L. Nazwę naukową rodzaj *Punica* zawdzięcza Rzymianom, którzy w czasie wojen punickich na terenie starożytnej Kartaginy znajdowali duże plantacje tej rośliny. Owoc granatu ma w sobie dużą liczbę nasion (około 700) i czerwony kolor, stąd uznawany jest za symbol pełni życia. W naszych warunkach obficie kwitnie i owocuje odmiana 'Nana', chociaż jej owoce są o wiele drobniejsze i jedzone na surowo raczej niesmaczne (Szczepanowicz 2017).

Wśród roślin śródziemnomorskich nie sposób nie wspomnieć o cyprysie wiecznie zielonym *Cupressus sempervirens* L., a szczególnie o jego odmianie wąsko kolumnowej, powszechnie sadzonej w rejonie Morza Śródziemnego i kojarzonej z tamtejszym krajobrazem. Jest to długowieczne drzewo. W Polsce wprowadzono go po raz pierwszy do uprawy w 1651 r. w królewskich ogrodach Jana Kazimierza w Warszawie.

Osobliwą rośliną w kolekcji biblijnej jest szarańczyn strąkowy *Ceratonia siliqua* L. W warunkach naturalnych jest to drzewo, którego owocem są jadalne strąki zwane „chlebem świętojańskim”. Wedle tradycji, owoce te służyły za pokarm świętemu Janowi, kiedy przebywał na pustyni. Nasion tej rośliny używano powszechnie jako odważników, a nazwa

naukowa rodzaju *Ceratonia* dała początek nazwie karat jako określenia miary masy. Należy też wspomnieć o pochodzącej z Wysp Kanaryjskich dracenie smoczey *Dracaena draco* (L.) L., zwanej „smoczym drzewem”. Jest ona gatunkiem wyjątkowym i rzadko spotykanym w naturalnym siedlisku. Drzewo dorasta do 20 metrów wysokości, a korona utworzona z ostrych ciemnozielonych liści, przybiera kształt ogromnego parasola. „Smocze drzewo” wydziela żywicę, która zabarwia się na krwisty kolor i według wierzeń tubylców jest to krew smoczycy. Naj starsza 500-letnia dracena rośnie na Teneryfie, gdzie otaczana jest szczególną atencją miejscowej ludności i budzi zainteresowanie turystów.

Ryc. 4. Parter oranżeryjny z roślinami tropikalnymi i śródziemnomorskimi, 2017, fot.

N. Piórecki

ROŚLINY Z AZJI

Z Azji Południowo-Wschodniej pochodzi cytryna zwyczajna *Citrus × limon* (L.) Osbeck, wystawiana na zewnątrz w okresie letnim. Drugim gatunkiem cytryny, ale pochodzącym ze Stanów Zjednoczonych, jest *Citrus limon* var. *ponderosa*, nazywana u nas cytryną skierniewicką, gdzie została wyhodowana z nasion. Pod koniec lat 70. jedna z ukorzenionych sadzonek została przekazana przez profesora Szczepana Pieniążka do Arboretum w Bolestraszycach, gdzie rośnie i owocuje po dzień dzisiejszy. Od tamtej pory cieszy się zainteresowaniem polskich hodowców i największą popularnością wśród doniczkowych cytrusów.

Ciekawymi gatunkami azjatyckimi w kolekcji roślin szklarniowych są także sarkokoki *Sarcococca confusa* Sealy, *Sarcococca orientalis* C.Y. Wu, *Sarcococca ruscifolia* Stapf, *Sarcococca saligna* (D. Don) Müll. Arg. Są to zimozielone byliny o atrakcyjnych, ciemnozielonych lśniących liściach, które po 10 latach osiągają około 2 metrów wysokości. Po kwitnieniu wytwarzają błyszczące, czarne owoce, będące przysmakiem ptaków w ogrodzie. Są wspaniałymi roślinami do tworzenia niskich, strzyżonych, zimozielonych żywopłotów czy obwódek.

W kolekcji roślin szklarniowych znajdują się także konwalniki (ophiopogony) takie jak: *Ophiopogon jaburan* (Siebold) G. Lodd., *Ophiopogon planiscapus* Nakai. Są to zimozielone kępiaste byliny naturalnie występujące w klimacie tropikalnym, subtropikalnym i umiarkowanie ciepłym, rosnące nad strumieniami w cienistych zaroślach i w lasach. W ogrodach są wykorzystywane przede wszystkim jako rośliny okrywowe, wyglądem przypominające kępy trawy. Konwalnik dorasta do 20–25 cm wysokości, a na przełomie lipca i sierpnia rozwija drobne, dzwonkowate kwiaty przypominające kwiaty konwalii. Po przekwitnieniu pojawiają się na nim kuliste, niebieskie jagody, które pękają we wczesnej fazie dojrzewania, odsłaniając nasiona. Z Azji pochodzą też bambusy przechowywane zimą w tzw. szklarni zimnej, a w sezonie letnim prezentowane na zewnątrz w donicach. W Arboretum rosną takie gatunki jak: *Pseudosasa japonica* (Siebold & Zucc. ex Steud.) Makino ex Nakai, *Pleiblastus viridistriatus* (Regel) Makino, *Bambusa multiplex* 'Golden Goddess' oraz *Semiarundinaria kagamiana* Makino. Z grupy roślin południowoamerykańskich wymienić trzeba przede wszystkim fuksję *Fuchsia*. Są to atrakcyjne rośliny ozdobne, zachwycające niezwykle pięknymi kwiatami. Mnogość odmian fuksji sprawia, że te rosnące w pojemnikach rośliny doskonale nadają się do tworzenia atrakcyjnych wizualnie, wielobarwnych kompozycji. W naszym klimacie tylko jeden gatunek może być uprawiany w gruncie. Jest to niezbyt popularna fuksja magellańska *Fuchsia magellanica* Lam., która ma gęsty, krzaczasty pokrój i dorasta do około 1 metra wysokości. Latem w lipcu i sierpniu pędy jej pokrywają się niedużymi, pojedynczymi, ale niezwykle licznymi kwiatami w intensywnym, czerwonym kolorze, dzięki którym roślina wygląda efektownie. Fuksja wspaniale prezentuje się w ogrodzie nie tylko jednak w porze kwitnienia, gdyż za sprawą kolorowych owoców po zostaje ozdobna aż do późnej jesieni. W Arboretum w Bolestraszczykach można ją podziwiać koło dworu, gdzie rośnie na stałe w gruncie od połowy lat 90.

W kolekcji roślin szklarniowych znajduje się również lantana *Lantana camara* L., która jest coraz bardziej popularna w przydomowych ogrodach. Ojczyznę lantany są regiony tropikalne i subtropikalne obu Ameryk. Lantana ma niezwykle dekoracyjne kwiaty, które w odpowiednich warunkach mogą zdobić balkony lub tarasy przez cały sezon letni. Dobrze sprawdza się w pojedynczych nasadzeniach lub w wieloodmianowych kompozycjach barwnych.

Ryc. 5. Kwitnące pelargonie przy wejściu do dworu Michałowskiego, 2019, fot. N.

Piórecki

Niskie odmiany można też sadzić z innymi roślinami, tworząc interesujące zestawienia kolorystyczne. Lantanę coraz częściej można też spotkać w postaci piennej i uprawiać ją jako miniaturowe kwitnące drzewko.

Obserwowane od szeregu lat ocieplenie naszego klimatu, szczególnie bezśnieżne i bezmroźne zimy, po woduje, że spora grupa roślin uprawianych jako rośliny szklarniowe może na stałe rosnąć na zewnątrz w gruncie. Szczególnie dotyczy to części roślin śródziemnomorskich takich jak: filiera *Phillyrea angustifolia* L., filiera szerokolistna *Phillyrea latifolia* L., oraz azjatyckich np. aukuba japońska *Aucuba japonica* Thunb., konwalniki: *Ophiopogon jaburan* (Siebold) G.Lodd., *Ophiopogon japonicus* (Thunb.) Ker Gawl., irys japoński *Iris japonica* Thunb., aktinidia chińska *Actinidia chinensis* Planch., jaśmin wielokwiatowy (biały) *Jasminum polyanthum* Franch., jaśmin nagokwiatowy *Jasminum nudiflorum* Lindl., sarko koki: *Sarcococca orientalis* C.Y. Wu, *Sarcococca confusa* Sealy, *Sarcococca saligna* (D.Don) Müll.Arg. i *Sarcococca ruscifolia* Stapf. (Erhardt i in. 2014). Zabezpieczone na okres zimowy, tj. okryte i kopczykowane, mogą być uprawiane w naszych ogrodach. Dotyczy to także bylin, których części nadziemne przeżywają z roku na rok. Przykładem takich roślin są bambusy. W Arboretum od 2001 r. są na stałe wysadzone i uprawiane w gruncie.

Ryc. 6. Parter dolny – kolekcja roślin śródziemnomorskich (oliwka, oleander) oraz azjatyckich (bambusy), 2019, fot. N. Piórecki